

Mezei György

KÖZMÜVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK A
NÉMET SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁGBAN
(Utibeszámoló)

Mint már előző számainkban is közöltük, a Verein Deutscher Volksbibliothekare "Bücherei und Bildung" c. szakfolyóirata szerkesztőségének meghívására Mezei György, a győri Kisfaludy Könyvtár igazgatóhelyettese, 1965. május 15.-től június 3.-ig tanulmányutat tett a Német Szövetségi Köztársaságban.

Tanulmányuti beszámolójából elsőként az Einkaufszentrale für Öffentliche Büchereien működéséről adott áttekintését közöltük (1965. 5/6. sz. 413-420. old.) Folyóiratunk 1966. évi 1. számában (59-66. old.) a 2. Bajor Közművelődési Könyvtári Konferenciáról irt beszámolóját olvashatták. Itt következő cikkében Mezei György a meglátogatott közművelődési könyvtárakat ismerteti.

Nyugat-németországi könyvtárlátogatásaim során elsősorban könyvtárépítési szempontok vezettek, különös tekintettel az épülő győri megyei könyvtárra. Emellett módom volt arra is, hogy könyvtártechnikai és szervezeti kérdésekkel is foglalkozzam.

A meglátogatott könyvtárakat a következő sorrendben ismertetem:

Stadtbücherei Reutlingen

Zentralbücherei Stuttgart

Städtische Volks- und Musikbücherei Mannheim

Stadtbücherei Ludwigshafen

Öffentliche Bücherhallen Hamburg

Stadtbücherei Westend, München

Stadtbücherei Hasenberg, München

Gemeindebücherei Olching /Bayern/

Gemeindebücherei Schleissheim /Bayern/

A német könyvtárak fejlődésének jellegzetes és általában ma is megoldat-

lan problémája, hogy a tudományos könyvtárak és a közművelődési könyvtárak fejlődése egymástól függetlenül, két uton ment végbe. Ismeretes az is, hogy a két uton lezajlott fejlődés még a két könyvtártípus elnevezésében is érezteti hatását: a "Bibliothek" szó használata ma is kizárólagosan fenntartott a tudományos könyvtárak számára, míg a közművelődési könyvtárak a szerényebb igényű "Bücherei" elnevezéssel kénytelenek beérni. Annak elemzése, hogy a két uton végbement fejlődés milyen személyi és tárgyi okokban leli magyarázatát, tulmenne a tanulmányuti beszámoló keretein, ezért csak a ma is fennálló helyzet ismertetésére szorítkozom.

A két könyvtári intézménytípus között ma is nagy szintkülönbség tapasztalható, mind a könyvvállomány összetétele, mind az ellátandó feladatok tekintetében, sőt ez a különbség a könyvtárosok bérezése és képzettségi foka terén is megmutatkozik. Az együttműködés és koordináció a két típus között még ma sem általános, legtöbbször csak egyes könyvtárosok helyi kezdeményezéséből jön létre. A helyzet megváltoztatására irányuló törekvések elsősorban a közművelődési könyvtárak részéről indultak meg: ilyennek foghatjuk fel az ún. "Einheitsbücherei" létrehozását szolgáló kezdeményezéseket, amely magasabb, tudományos szintű könyvvállománnyal rendelkező közművelődési könyvtárak szervezését jelenti. Véleményem szerint a közeli években az együttműködés javulását várhatjuk elsősorban az egyre növekvő olvasótábor igényeinek hatására, továbbá számolni lehet azzal is, hogy az együttműködés szükségességét nem csupán a közművelődési könyvtárak, hanem a tudományos könyvtárak képviselői is fokozottan felismerik. A magasszintű technikai fejlődés, a tudományos kutatás gyorsütemű fejlesztésének igénye is pozitív irányban ható tényező az együttműködés fejlesztésében és megvalósításában: Nyugat-Németország, ha az utóbbi 15 évben elért pozícióját a világpiacon fenn akarja tartani, nem nélkülözheti a két könyvtártípus közötti racionális és szervezett együttműködést. Az oktatási problémák, a "Bildungsnotstand" (szellemi szükségállapot) felszámolásával összefüggő tervek egyre inkább számításba veszik a könyvtárakat, mint a nevelés és oktatás hatékony tényezőit, s a terveken belül már nem csupán a tudományos könyvtárak, hanem a közművelődési könyvtárak is jelentőséggel bíró szerepet kapnak.*

* V. ö.: Breddin, Hans Harald: Wissenschaftliche Bibliothek und Öffentliche Bücherei, - Bücherei und Bildung, 17. Jg, 1965, 10. no, 544-560. p. -

Stadtbücherei Reutlingen

Reutlingen város könyvtára tipikus példát mutat a régi, tudományos jellegű Stadtbibliotheken és a közművelődési jellegű, újabb alapítású Stadtbücherei összevonására. Ma a korábban különálló két intézmény egységes vezetés alatt működik, egy korszerűen kialakított középkori műemlék épületben. Az összevonás eredményeit a könyvtár forgalmi adatai is tükrözik: állománya 68 000 kötet (1 lakosra kb. 1 kötet) és a lakosság 10,3 százaléka olvasója a könyvtárnak. A 4 fiókkönyvtárral együtt évi kötetforgalmuk meghaladja a 180 000 kötetet. Az állomány fejlesztésére évente 55 000 DM-t fordítanak, ez kb. 4000 kötet beszerzését teszi lehetővé.

A városi könyvtár személyi létszáma nem túl bőven méretezett: 18 fő. Figyelembe kell azonban vennünk azt, hogy a könyvtárosok csak a helyi kölcsönzéssel összefüggő feladatokat látnak el, módszertani vagy hálózati irányító tevékenységet a könyvtár nem végez, ez a Staatliche Büchereistelle feladata.

Gazdag régi gyűjteménnyel is rendelkezik a könyvtár: értékes kéziratok és több mint 60 ősnymtatványa van. A városban 1476 óta működik nyomda; három városbeli ősnymdászt tartanak számon; a Stadtbücherei kincsei közé tartozik az ismert Reutlingeni Biblia, amely a Luther előtti ötödik német bibliafordítás.

A könyvtár mai tevékenységét a korszerűség jellemzi, szoros együttműködés alakult itt ki a többi kulturális intézménnyel. A könyvtár rendszeresen kiadja gyarapodási jegyzékeit, továbbá ajánló irodalomjegyzékeket, amelyek a hagyományok ápolása mellett (Hermann Kurz, Georg Büchner) a modern élet problémáit is figyelemmel kísérik. A kiadványok izléses tipográfiája minden elismerést megérdemel, ez egyébként nemcsak Reutlingen esetében, hanem más könyvtáraknál is tapasztalható.

Zentralbücherei Stuttgart

A több mint 600 ezer lakosú város Baden-Württemberg tartomány fővárosa, élénk közlekedési és ipari gócpont, már erősen mutatja a háború után bekövetkezett amerikanizálódás jeleit. A háboruban elpusztult épületek helyén modern épületek emelkednek a magasba, a non-stop mozik, bárók nagy száma amerikai megszállók jelenlétére enged következtetni. A város modern, korszerű közművelődési könyvtári palotáját a múlt évben adták át rendeltetésének.

A Zentralbücherei a város központjában lévő egykori Wilhelmspalais é-

pületében nyert elhelyezést. Az építész, Wilhelm Tiedje, feladatát kiválóan oldotta meg: a klasszicista stílusú épületben sikerült látványos, modern közművelődési könyvtárat alkotnia. Hozzájárult ehhez az is, hogy a belső tér kialakítása tekintetében a műemlékvédelmi hatóságok szabad kezet adtak az építésznek, csupán a bombatámadások következtében súlyosan megsérült homlokzat eredeti stílusban történő helyreállítását irták elő kötelezően.

Az épület újjáépítése három és fél évig tartott, az építkezés és berendezés költségei 8,5 millió DM-ot tettek ki (kb. 51 millió Ft.), a megnyitási ünnepség 1965. március 26-án zajlott le.

Az épület földszintjén (1. ábra) találjuk a kb. 500 m² alapterületű előcsarnokot (1), melyhez két oldalról vezet bejárat, mindkettő nyitva áll a közönség számára. A modern könyvtári elveknek megfelelően bárki szabadon beléphet ide, újságokat és folyóiratokat (1c) olvashat: anélkül, hogy tagja lenne a könyvtárnak. Az építőanyagok helyes kiválasztásával az építész tudatosan törekedett ünnepi hatások elérésére: a falak világosbarna kőburkolata, a padló színes és világos burkolóanyaga, a világítótestek nemes egyszerűsége mind hangsúlyozzák ezt a hatást. Az előcsarnok ünnepi külsőjébe jól illeszkednek bele a z ott elhelyezett könyvtári berendezési tárgyak - ruhatár (1e), táskatartó szekrények stb. - barna színfoltjai, ugyancsak itt kapott helyet a könyvtári adminisztráció fontos csomópontját képező két kölcsönzőpult (1a, 1b), beépített Remington-rendszerű fotó eljárásos alapuló kölcsönzőgéppel. Tájékoztató feliratok egészítik ki az előcsarnok harmonikus képét, s az új könyvek bemutatására két kiállító szekrény (1d) is szolgál. Az előcsarnokból vezet a kétkaru lépcsőház a könyvtár magvát képező szabadpolcos kölcsönzőhelyiséghez.

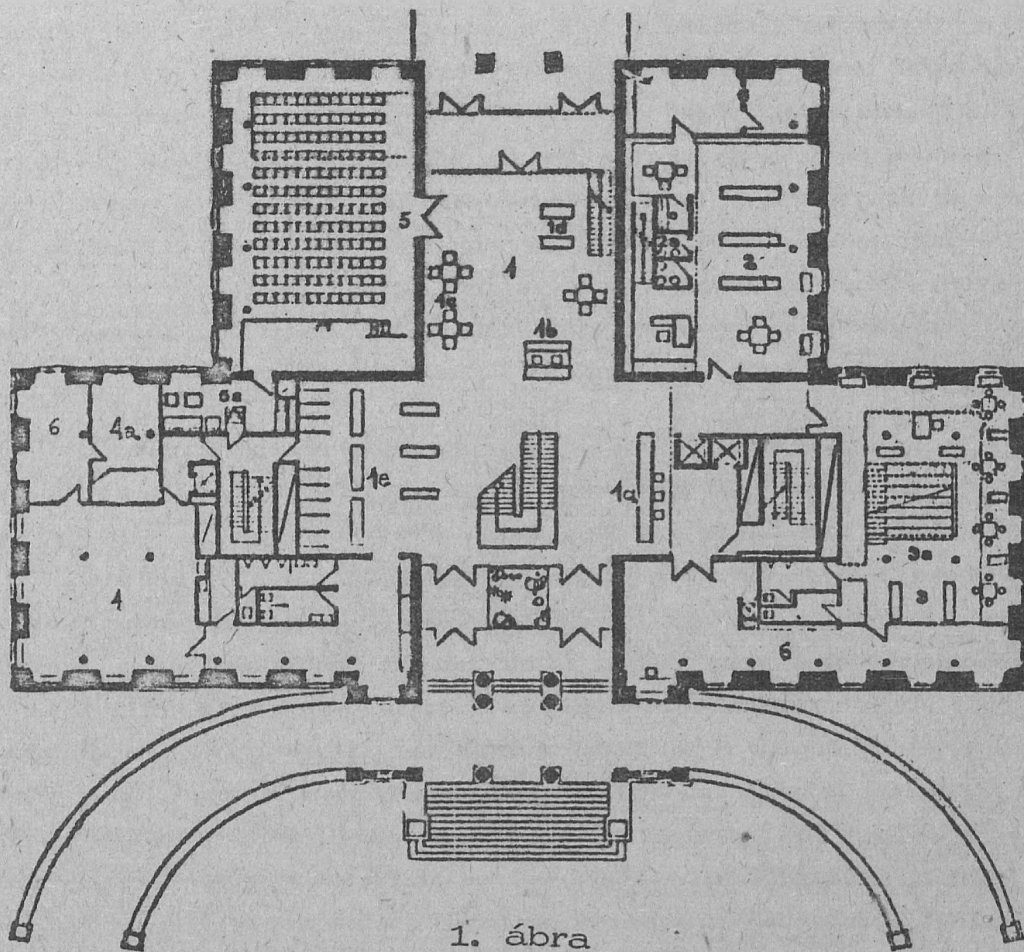
Az előcsarnokból nyílik a könyvtár 176 személyes előadóterme (5), amelyet hanglezemelés-koncertek megtartására akusztikailag is gondosan kiképeztek. A zenei közvetítés részben az ugyancsak földszinten elhelyezett zenei könyvtárból (2), részben mozgatható hangosító berendezés útján történhet. Az előadóteremhez kis művészöltöző (5a) kapcsolódik, amely az előcsarnokból közvetlenül is megközelíthető.

Az épület bal szárnyában kapott helyet a vakok számára létesített hangos-könyvtár (4) a felvevő stúdióval (4a). Itt neves művészek olvassák magnetofonszalagra az egyes műveket. Jelenleg a vakok könyvtára mintegy 1000 mű felvételével rendelkezik és használóinak száma meghaladja az 1500 főt. A részleg Ausztria és Svájc területére is kölcsönöz magnetofonszalagot.

Gazdagon felszerelt zenei könyvtár (2) működik az épület jobb szárnyában. A helyiséget 10 ezer kötet kotta és 4000 kötet egyéb zenei irodalom

számára meretkeztek, továbbá megfelelő hely van a hanglemezek tarolására is. A hanglemezek csak helyben hallgathatók, erre a célra lehallgató fülkék (2a) állnak rendelkezésre. A teremben kiképzett galéria a zeneelméleti irodalom tárolására nyújt lehetőséget és itt helyezkednek el az olvasók munkahelyei is.

Közvetlenül a zenei könyvtár szomszédságában találjuk a 7000 kötetet befogadó gyermekkönyvtárat (3). Az építész itt is a galériás megoldás mel-

1. ábra

lett döntött, emellett érdekes színtörténetet kepez a helyiségben a színes ülőpárnákkal ellátott ülőtribün (3a), ahol a gyermekek bábjátékelőadás vagy mesedélután esetén helyet foglalhatnak.

Az egyik kölcsönzőpult mögött van a könyvfelvonó, amelynek segítségével a visszavett könyvek raktári helyükre juttathatók el, továbbá itt helyezkednek el az adminisztrációval kapcsolatos leolvasó és nagyítóberendezések, melyeket a sürgetések és késedelmek elintézésékor használnak. A fotó-eljárással működő Remington kölcsönző gép beállítását a nagy forgalommal és döntően a sze-

mélyzeti létszámban elérhető megtakarítással indokolták, bár beszerzési költsége meglehetősen magas, 50 000 DM (kb. 300 000 Ft) volt. A további földszinti helyiségek irodai célokat szolgálnak (6) és itt helyezték el a könyvek kisebb javítását végző munkatársak helyiségét is (Buchpflageraum).

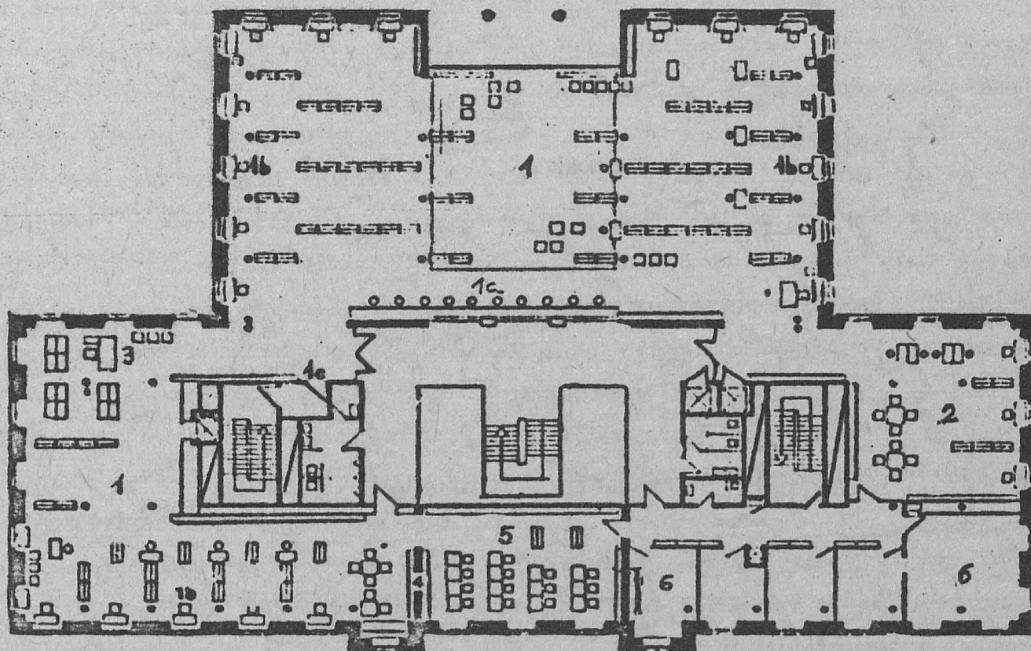
Az előcsarnokból a kellemes vonalvezetésű lépcsőn juthatunk el az emeleti részbe (2. ábra), ahol a központi kölcsönzés helyisége (1) helyezkedik el. A helyiség, melyet a lépcsőháztól teljes magasságában üvegfal (1a) választ el, impozáns benyomást kelt a szemlélőben: a tetővilágítás szórt fényében a fehérszínű falak és tartószerkezetek a könyvtári berendezési tárgyak színeivel harmonikus egységet alkotnak. A helyiség belső légterét galéria osztja meg; érdekes megoldásként a galéria csak a lépcsőház felől közelíthető meg, ugyanis itt helyezték el az állandó várostörténeti kiállítást, amely szervezetenként nem tartozik a könyvtárhoz. (A könyvtár bővülése esetén a galéria is bekapcsolható a könyvtári funkciók ellátásába.) A galéria alkalmazása a belső tér tagolása szempontjából igen indokolt volt, mert a nagy belmagasság, megosztás nélkül, kellemetlen benyomást keltett volna.

A kölcsönzőteremben, ahol csak a felnőtt kölcsönzés céljaira szolgáló alapterület több mint 600 négyzetméter, mintegy 60 000 kötet került szabadpolcos felállításra, az állványok igen tágas elhelyezésével. Az állományt az ASB (Allgemeine Systematik für Büchereien) alapján állították fel, néhány szakcsoport helyi kiemelésével. Az olvasók kényelmét szolgálják a helyiségben szabadon elhelyezett ülőbutorok és a falak mentén rendelkezésre álló munkaasztalok (1b). Az elmélyültebb olvasás és kutatás céljaira 14 férőhelyes kutatószoba (5) létesült, amely a könyvtár méreteihez viszonyítva igen szűknek mondható. A tervezés itt arra az álláspontra helyezkedett, hogy a könyvtár közművelődési jellege nem indokolja a tudományos kutatási igények kielégítését. E téren tehát még a bevezetőben említett kétutas fejlődés negatív hatása érvényesült. Ez a felfogás azonban erősen vitatható még Stuttgart esetében is, ahol pl. a Műszaki Főiskola könyvtárában több mint 1000 olvasótermi férőhely áll rendelkezésre, nem számítva a városban lévő egyéb, tudományos könyvtárakat. A kutatószobát a szabadpolcos tértől egyik oldalon folyóirat-állvány választja el (4).

Az ifjúsági olvasók számára a felnőtt olvasói térhez kapcsolódó külön részleg (2) állománya nyújt bizonyos előnyöket, azonban a felnőtt részleg anyagát is korlátozás nélkül vehetik igénybe. A könyvtár egész állományát jól szerkesztett katalógusok tárják fel. A könyvtár összesített katalógusa közvetlenül a tájékoztató szolgálat (3) közelében nyert elhelyezést, ugyancsak itt található a földrajzi katalógus, és a folyóiratcikk-katalógus is. A szakkatalógus részletek-

re bontottan, a megfelelő állománycsoportoknál található. Az ifjusági tér és a kutatószoba közt néhány irodahelyiség helyezkedik el. (6).

Külön elismeréssel kell szólni a kitünően megtervezett és kivitelezett könyvtári berendezési tárgyakra, amelyek a célszerűség igénye mellett az esz-

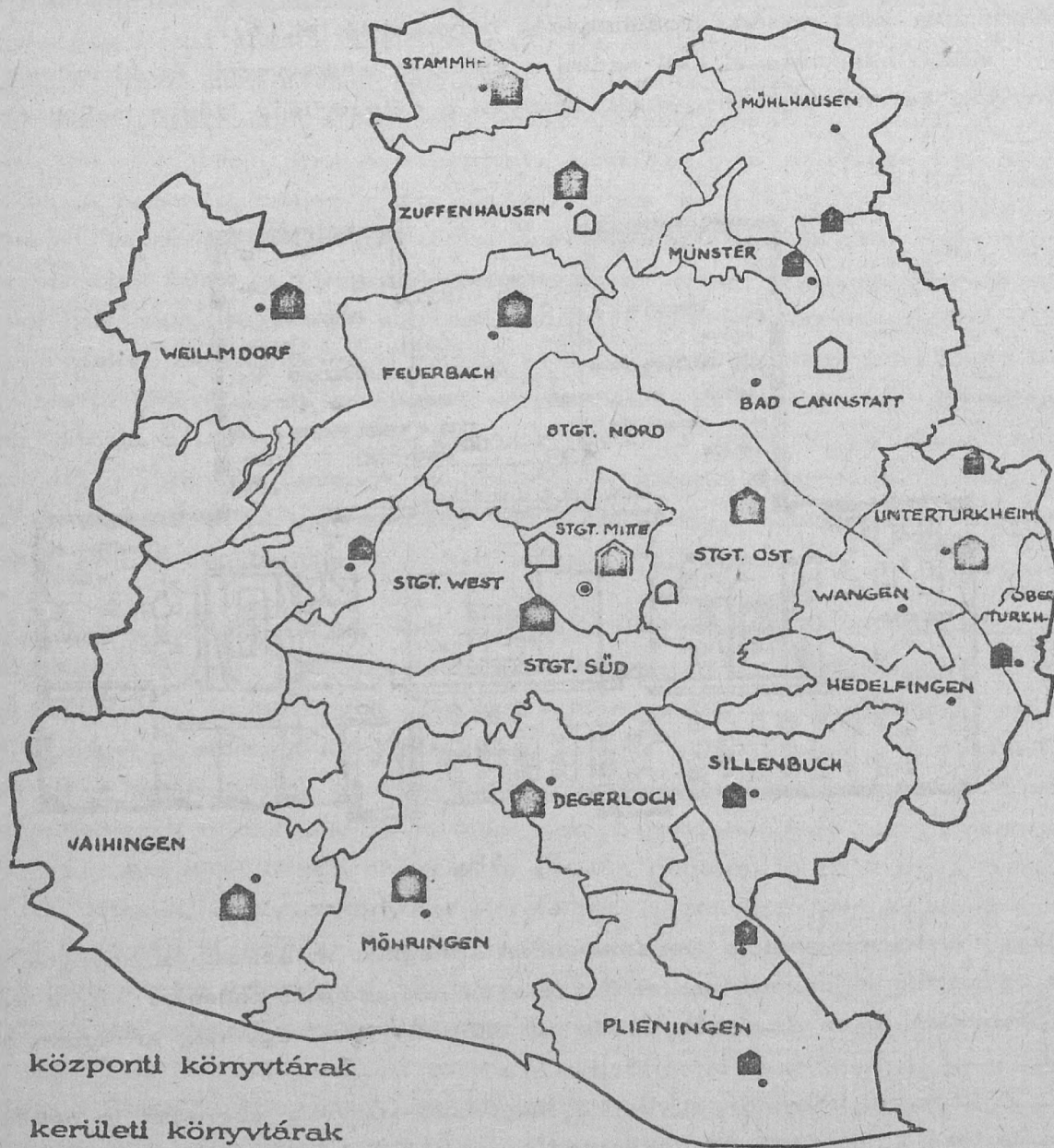

2. ábra

tétikai követelményeket is messzemenően kielégítik. A színek és anyagok gondos összeválogatása már az első futólagos látogatásnál kellemes hatást kelt az olvasóban, s ez az érzés szinte az eltöltött idővel egyenes arányban növekszik.

A központi könyvtár egyben a kiegészítő-könyvtár szerepét is betölti a hozzátartozó 22 kerületi és fiókkönyvtár szempontjából. A könyvek feldolgozása a központi könyvtárban történik és innen jutnak el az egyes intézményekhez. A 22 fiókinstémény (könyvtári hálózatát a 3. sz. ábra szemlélteti) a város és a lakosság nagyságához mérten még nem kielégítő, azonban a tervekben az intézmények számának és elhelyezési körülményének további javítása szerepel. A központi épület alagsorában létesített raktárhelyiségek, a megvalósításra kerülő mozgókönyvtár garázshelyiségei már ezeknek a terveknek valóra váltása érdekében jöttek létre. Ugyancsak a kiegészítő-könyvtári funkciók ellátására készült az épületben a belmagasság szellemes megosztásával a 50 000 kötetes raktár is, amely

Stuttgart könyvtári hálózata

3. ábra

felvonó és külön lépcső útján mind az emeleti irodák, mind a kölcsönzőhelyiség felől az olvasók zavarása nélkül megközelíthető.

Az összkép, melyet Stuttgart város könyvtárainak tanulmányozása során szereztem, egészében kedvezőnek mondható. Az új könyvtári intézmény, mely máris messze vidékről vonzza az érdeklődőket és a látogatókat, megérdemli mind az olvasók, mind a könyvtárosok érdeklődését.

A Baden tartományban fekvő Rajna-parti nagyváros (325 000 lakos) életében a közművelődési könyvtár kiemelkedő szerepet tölt be évtizedek óta. Ennek ellenére 65 év telt el az első közművelődési könyvtár alapításától, míg végre 1961-ben a központi könyvtár beköltözhetett az ellátandó feladathoz méltó új épületbe.

Az épület a város központjában van és N 3, 4 jelzés alatt találjuk meg a város térképén, Mannheimben ugyanis a város utcáit nem nevekkel jelzik, hanem az egyes tömböket jelölik meg betű- és számjellel. Stuttgarthoz hasonlóan a könyvtárat tervező építészeknek itt is nehéz feladatot kellett megoldaniuk, mert az új elhelyezésre kijelölt épület a háború alatt súlyos károkat szenvedett, és műemlékvédelmi szempontból a hatóságok a homlokzat teljes helyreállítását írták elő. Az előírások következtében az építészek csak a könyvtár belső térének kialakításában kaptak szabad kezet és ezt teljes sikerrel meg is oldották. Ma az egykori Dalberghaus külsőleg újra régi szépségében, belsőleg pedig megújnodva áll Mannheim város olvasóinak szolgálatában.

Az épület eredeti alapterülete nem volt túl nagy (26,5 m x 14,6 m) kb. 390 m², ezért a hozzátartozó udvar területét is be kellett építeni, így az eredeti alapterület megkétszereződött.

A látogató utja először a tágas előcsarnokba vezet, innen indul a szépvonalu lépcsőház és innen közelíthető meg a földszinten elhelyezett felnőtt kölcsönző és előadóterem is. A földszinten találjuk még a ruhatárat és a könyvtárosok és a könyvtártechnikai személyzet munkahelyeinek egy részét is. Az előcsarnokból a kölcsönzőhelyiségbe vezető nagyméretű üvegezett ajtó már eleve bepillantást nyújt a látogatónak a könyvtár életébe, s ha a hívogató látványnak engedve belépünk, modern, szabadpolcos könyvtár tárul szemünk elé. A termet az udvar beépítése útján alakították ki; a modern könyvtárépítési elveknek megfelelően magában foglalja a nyilvántartó, könyvkiválasztó övezeteket, a tájékoztató szolgálatot és a terem legcsendesebb részén elhelyezve a kutató övezetet. A szabadpolcos tér 490 m² alapterületű, 45 000 kötetes állomány befogadására alkalmas. Könyvlifttel közvetlen összeköttetésben áll a pincében elhelyezett raktárral, ahol további 40 000 kötet tárolására van lehetőség. A galériás építészeti megoldás úgy látszik közkedveltségnek örvend Németországban is, a terem nagy belmagasságát itt is galériával osztották meg. A kutató övezetben 32 ülőhelyet biztosítottak az érdeklődőknek és 2000 kötetes kézikönyvtár áll rendelkezésükre. Közeliében van a folyóíratrészleg 180 folyóírral.

Közvetlenül az előcsarnokból nyílik az előadóterem, melynek befogadó-

képessége 120 fő. Az előadóterem nem kizárólag könyvtári célokra szolgál, a helyi népfőiskola, továbbá más kulturális szervezetek is rendszeresen itt tartják meg rendezvényeiket. A terem technikai felszerelése ennek megfelelő: zongora, lemezjátszó, magnetofon, film- és diavetítő áll az előadók rendelkezésére.

Az első emeleten, kb. az előadóteremmel azonos alapterülettel, helyezkedik el a gyermekkönyvtár helyisége. Az ujtípusu, színes hátfallal ellátott könyvállványok kellemes összhatást keltenek, felállításuk pedig olyan, hogy a helyiségben meg lehet tartani a gyermekkönyvtár egyéb rendezvényeit is (felolvasások, mesedélutánok stb.).

A zenei könyvtár 10 000 kötetre méretezett helyisége is az első emeleten kapott helyet. Két lehallgató fülke, sztereo hangosító-berendezés egészíti ki a könyvtár technikai felszerelését. A hanglemezeket speciális szekrényekben, a szakirodalmat és a kottaanyagot nyitott állványokon tárolják.

A könyvtárigazgatás, a központi állománygyarapítás és feldolgozás helyiségei kerültek az épület második emeletére. A szakmai megbeszélések, a gyakornokok oktatása céljára külön kiselőadó áll rendelkezésre. Itt biztosítottak helyet a tetőtér részleges beépítése után az ifjusági részlegek központja, a házi könyvkötészet és a könyvtárosok klubhelyisége számára.

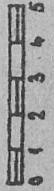
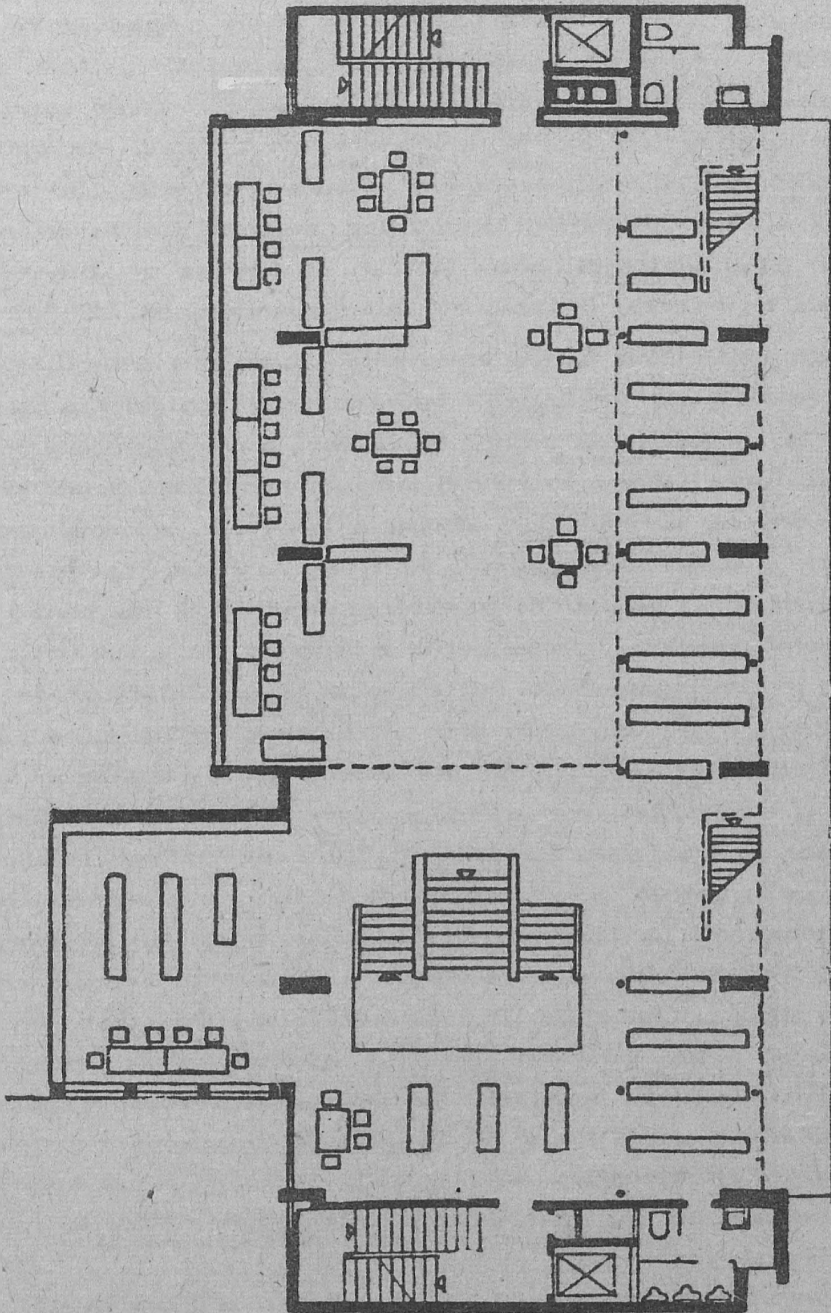
A könyvtár műszaki berendezése (felvonók, egészségügyi helyiségek, központi fűtés stb.) igen magasfoku. Központi fűtését a városi távfűtési hálózatba kapcsolták be, így önálló kazánházat nem létesítettek. Jó megoldásnak bizonyult a központi kölcsönző padlóalatti fűtőberendezése, az egyéb helyiségekben hagyományos fűtőtesteket szereltek fel. A könyvtárépületet felszerelték központi rádió- és tv-antennával is. A könyvtári helyiségek egymás közötti összeköttetését 6 soros telefonvonallal biztosították.

Mind a stuttgarti, mind a mannheimi könyvtár jó bizonyíték arra, hogy a funkcionális építészeti elveket a régi épületek átalakításakor is érvényre kell juttatni, a modern könyvtári törekvések megvalósítása korszerűen tervezett és kivitelezett épületeket feltételez.

Stadtbiicherei Ludwigshafen

A Rajna-balparton fekvő 175 ezer lakosu Ludwigshafen a kémia városa. Száz évvel ezelőtt, 1865-ben telepedett le az akkor még ismeretlen kisvárosban a BASF (Badische Anilin und Sodafabrik AG.), amely a város fejlődésének meghatározó tényezőjévé vált. A kilométereken át huzodó gyártelep több tizezres munkáslétszámával döntően befolyásolja a város gazdasági-társadalmi

A ludwigshafeni Városi Könyvtár 1. emeleti alaprajza
(Szabadpolicos kölcsönző)

4. ábra

strukturáját, s a vállalat által befizetett adó sok különböző kulturális és szociális igény kielégítését teszi lehetővé. A városi könyvtárhálózat központjának új épületét 1963-ban adták át rendeltetésének. Az épület a város egyik forgalmas főutcájában van. Tervezőjének egyetlen megkötöttsége volt, a beépíthető telek viszonylag kis mérete (500 m^2), amely megkövetelte a többszintes beépítést. Ebből eredően a közönségforgalmat is több szinten kellett megosztani a hatszintes épületben. Kivétel ez alól csak a legfelső szint volt, amely teljes egészében a könyvtári irodák elhelyezésére szolgál. Az épület hasznos alapterülete 2260 m^2 , állománybefogadó képességét pedig 130 000 kötetre méretezték. Az új épület átadásával egyidőben megtörtént a tudományos kutatás céljait szolgáló Stadtbibliothek beolvasztása is, így az új könyvtár jellege szerint megfelel az Einheitsbibliothek követelményeinek is.

A könyvtár földszinti előcsarnoka különösen esti világításban nyújt vonzó képet az érkezőnek, ugyancsak belátható az utca felől a szabadpolcos kölcsönző helyisége is. A könyvtár egyéb helyiségei a vonzóan kialakított belső udvar felé nyílnak, az utca felől ablaknélküli márványhomlokzat emeli ki az épületet az egyéb épületek sorából, a homlokzat mögött a könyvtári raktárak helyezkednek el. Az előcsarnok magában foglalja a könyvtár nyilvántartási övezetét is, itt van a ruhatár, a táskatartó szekrények és a kölcsönzési adminisztráció.

Az első emeleti szintre került a központi kölcsönző helyisége (4. ábra), belső légterét galériával osztották meg. A kölcsönzőben 40 000 kötet fér el szabadpolcon, a raktárral lift útján áll összeköttetésben. A második szintre került az olvasóterem, melynél már számoltak a magasabb szintű igények kielégítésének a szükségességével is, a jelenleg 45 főre méretezett teremben gazdag kézikönyvtár is rendelkezésre áll. A harmadik szinten találjuk a könyvtár tudományos részlegét, s ugyancsak itt találjuk a könyvtár értékes iskolatörténeti gyűjteményét is, melynek feldolgozása most van folyamatban. Egy szinttel feljebb a könyvtár zenei részlege működik, korszerű technikai felszereléssel (lehallgató fiúkék, lemezjátszók, magnetofonok.) Az egyes szintek megközelítése lift útján vagy a lépcsőházon keresztül lehetséges. A legfelső emeletre a könyvtár irodahelyiségei kerültek: igazgatás, lektorátus, feldolgozó stb. Előadótermet, kiállítóhelyiséget a könyvtár részére külön nem terveztek, mert az épülettel közvetlen összeköttetésben áll a Ludwig Reichert-Haus (művelődési ház) és ott a könyvtár ilyen irányú igényeit ki tudják elégíteni, és az ilyen együttműködés mindkét intézménynek csak javára szolgál.

A könyvtár szervezeti felépítése a Kommunale Gemeinschaftsstelle für Verwaltungsvereinfachung ajánlása szerint készült el, ezért a német könyvtárakra jellemző modellnek is tekinthetjük. A táblázatban az egyes állások után

zárójelben közlöm a besorolási fokokat is az érvényben lévő bérszabályzat (BAT = Bundes Angestellten Tarifordnung) szerint.

A ludwigshafeni Városi Könyvtár szervezeti felépítése

Könyvtárvezetés

Könyvtárvezető / A 13/
Gyors- és gépiró / VII/

Könyvtárigazgatás

Igazgatási munkaerő / V b/
Gépiró / VIII/

Központi osztályok

Lektorátus

A társadalomtudomány
B természettudomány
C szépirodalom
D ifjúsági irodalom

/a lektorok felelősek a könyvek kiválasztásáért. Létszám szempontból a központi könyvtárnál vannak nyilvántartva./

Központi katalogizálás

Könyvtáros / V b/

Központi technikai osztály

Könyvrendelő / VI. b/
Gépiró / VIII/
Lektározó / VII/
Nyilvántartó / VIII/
Sokszorosító / VIII/
Segéderő / IX/

Könyvtechnikai osztály

Jelzetelő / IX/
Szerelő / IX/
Könyvkarbantartó-javító 4 fő
/ 3. bércsoport/

Központi könyvtár

Részlegvezető és lektor B / IV a/
Könyvtáros és lektor C / IV b/
Könyvtáros / V b/
Könyvtáros / V b/
Könyvtáros / V b/
Könyvtáros és lektor D / V b/

Beiratkozás, kölcsönzés / VIII/
Visszavétel, statisztika / VIII/
Segéderő / VIII/
Segéderő / IX/
Ruhatáros / 1. bércsop./
Könyvjavító 3 fő / 3. bércsop./

Zenei részleg

Zenei könyvtáros / IV b/
Segéderő / VIII/

Tudományos részleg

Könyvtáros, vezetőhelyettes és lektor A / A 11/
Könyvtáros / V b/
Olvasótermi felügyelő / VII/
Olvasótermi felügyelő / VII/
Segéderő / IX/

Flókkönyvtárak (Mundenheim, Gartenstadt, Friesenheim Oppau, Oggersheim, Rneingönhelm, Goetheschule, Wittelsbachschule)

Könyvtáros / V b/
Segéderő / VIII, vagy IX/
Könyvjavító / 3. bércsoport/

Mozgó könyvtár

Könyvtáros / V b/ Segéderő / VIII/
Gépkocsivezető / 6. csop./ Könyvjavító / 3. bércsop./

A szervezeti felépítésnél a könyvtárosi munkahelyeken a vertikális elve érvényesül, a könyvtárosok többirányú feladatokat látnak el. Az adminisztrációs feladatok ellátására technikai munkaerőket alkalmaznak (Büchereigehilfe), ezek képzését a könyvtár saját tanterv alapján végzi. A könyvtárosok gyakorlati képzésére a könyvtár 4 gyakornoki munkahellyel is rendelkezik.

A könyvtár 1964. évi költségvetése az alábbiak szerint alakult:

Személyi kiadások	558 710 DM	kb. 3 300 000 Ft
működési kiadások	116 570 "	" 696 000 "
szolgáltatási kiadások	50 500 "	" 300 000 "
könyvbeszerzés	180 000 "	" 1 080 000 "
rendkívüli kiadások	13 000 "	" 78 000 "
Összesen	918 780 DM	kb. 5 454 000 Ft

A könyvtár állományának adatai:

	Központ	Mozgó könyvtár	Ifjúsági részlegek	Zenei részl.	Külön gyűjtem.
Szépirodalom	27 518	2937	-	-	-
Szakirodalom	38 796	1753	-	1949	37 510
Kották	-	-	-	5922	-
Hanglezem	-	-	-	407	-
Ifj. irodalom	35 408	4805	8650	-	-
Összesen	101 722	9495	8650	8278	37 510

A fiók- és kerületi könyvtárak adatait egybevéve a könyvtár olvasóinak a száma 22 959 fő volt, akik 1964. évben 631 128 kötetet kölcsönöztek. Az adatokból megállapítható, hogy a ludwigshafeni városi könyvtár korszerű könyvtári tevékenységet fejt ki, jól hasznosítja modern könyvtári épületét.

Öffentliche Bücherhallen Hamburg

A hamburgi közművelődési könyvtári hálózat eredete a múlt század végére nyúlik vissza: 1899. október 2-án nyílt meg az első nyilvános könyvtár. A könyvtár a polgári alapítású könyvtárak jellegzetes formájában jött létre, alapítvány jelleggel, és ezt a szervezeti formát, kisebb változással, a mai napig megtartotta. Az alapítvány jelleg sok előnyt jelentett a könyvtár számára, a hivatali bürokrácia megkötöttségei nem korlátozták fejlődésében. Részben ezzel magya-

rázható az a tény, hogy a hamburgi könyvtárak mindig kezdeményező szerepet töltek be a német könyvtárügyben. Ez a kezdeményező szerep nyilvánult meg a szabadpolc bevezetésénél is, a hamburgi könyvtárak az elsők között folytattak kísérleteket az új módszer bevezetésére. A második világháború után is az uttorók közé tartoztak, az angolszász public library irányzat németországi elterjesztésében tevékenyen közreműködtek. A Bücherhalle alapítvány vezetősége, és különösen dr. Rudolf Joerden igazgató, helyesen ismerték fel azt, hogy a modern közművelődési könyvtárügy fejlesztése csak több évre kiterjedő távlati tervek útján oldható meg kielégítően.

Az első többéves tervidőszak 1955. ápr. 1-től 1961. dec. 31-ig tartott. Ennek keretében két fő célkitűzés megvalósítását irányozták elő: a főfoglalkozású könyvtárosokkal rendelkező kerületi könyvtárak számának növelését a város településfejlesztésének megfelelő arányban, továbbá a könyvvállomány gyorsütemű fejlesztését annak érdekében, hogy a könyvvállományban bekövetkezett háborús károkat, amelyek az összállomány kb. 40 %-át (120 000 kötet) jelentették, minél előbb felszámolják. A rendelkezésre álló anyagi erőforrások két irányban történő koncentrált felhasználása helyes lépésnek bizonyult, és eredményeképpen az 1,8 millió lakosu nagyváros közművelődési könyvtári hálózata az európai fejlődés élvonalába került.

A második tervidőszak, amely 1962-ben kezdődött, főleg a könyvtárak elhelyezésének további fejlesztését és a könyvtári munka racionalizálását tűzte ki célul. Ennek során meghatározták a funkcionális szempontból életképes állandó könyvtár minimális nagyságát 8000 kötetben, amely kb. 6-8000 lakosu településrészek ellátására alkalmas, a kielégítő teljesítőképesség határát pedig 12-16 000 kötetre emelték fel. Általános irányelv lett az, hogy a 2000 lakoson aluli településeket mozgó-könyvtárak segítségével kell ellátni, viszont tisztázatlan maradt a 2-8000 lakosu települések könyvtári ellátásának optimális megoldási formája.

A könyvtárak építésének irányítására a tervidőszakban az alapítvány főfoglalkozású előadót állított be, egyidejűleg kidolgozták az új intézmények helyszükségleti normáit is. A normák a tartományi pénzügyi és szervezési hatóságok jóváhagyása után kötelező érvénnyel 1960. június 1-i hatállyal léptek életbe. Természetesen építési vonalon visszamenőleges hatályuk nincsen, azonban a fenti időpont óta csak olyan létesítményeket lehet tervezni, amelyek a norma által előírt követelményeknek megfelelnek. Az építési normák négy könyvtár-típust különböztetnek meg, az ellátandó terület nagysága és lélekszáma alapján. Használatuk a tervező építész munkáját igen megkönnyíti, mert összeállításuk során a könyvtárosok által felvetett igényeket messzemenően figyelembe vették.

**A. hamburgi közművelődési könyvtárak
helyiségnormái**

	1. Elővárosi könyvtár 6000 kötet		2. Kis városrészi könyvtár 12 000 kötet		3. Városrészi könyvtár 20 000 köt.		4. Nagy városrészi könyvtár 30 000 kötet	
	m ²		m ²		m ²		m ²	
1. Bejárati zóna								
szélfogó	4		6		8		12	
ruhatár	-		-		6		10	
táskatartó	4	30 fiók	8	60 fiók	12	90 fiók	16	120 fiók
ülőhely	4		6		8		10	
közl. terület	10		15		20		25	
Összesen	22		35		54		73	
2. Nyilvántartó övezet								
beiratkozás	-	1 fő	20	2 fő	10	1 fő	10+10	1+1 fő
visszavétel	17		-		17	2 fő	17+17	2+2 fő
kiadás	-		10	1 fő	13	1 fő	13+13	1+1 fő
Összesen	17	1 fő	30	3 fő	40	4 fő	80	8 fő
3. Felnőtt részleg								
Állványok	37,4	4550 kötet	74,7	9000 kötet	116,2	14000 kötet	182,6	22 000 kötet
olvasóhelyek	12,1		24,3		37,8		59,4	
közl. terület	18,9		37,8		58,8		92,4	
katalógus	3,6		7,2		11,2		17,6	
Összesen	72,0		144,0		224,0		352,0	
4. Gyermekek részleg								
Állványok	16,2	1500 kötet	32,4	3000 kötet	64,8	6000 kötet	86,4	8000 kötet
olvasóhelyek	6,0		12,0		24,0		32,0	
közl. terület	12,0		24,0		48,0		64,0	
katalógus	1,8		3,6		7,2		9,6	
Összesen	36,0		72,0		144,0		192,0	
5. Irasztatási helyiségek								
könyvt. munkahely	10,0	1 kv.	20,0	2 kv.	20,0	2 kv.	30,0	3 kv.
gyakornok	-		-	1 gyak.	4,0	1 gyak.	4,0	1 gyak.
vezető	-		-		14,0	1 vez.	16,0	1 vez.
tech. munkahely	6,0	1 fő	18,0	3 fő	36,0	6 fő	48,0	8 fő
Összesen	16,0	2 fő	38,0	6 fő	74,0	10 fő	98,0	13 fő
6. Egyéb helyiségek								
raktár	-		-		11,0	2000 kötet	28,0	5000 kötet
teakonyha	-		6,0		10,0		12,0	
könyvkötő	-		8,0		12,0		15,0	
székraktár	-		-		4,0		6,0	
kéziraktár	6,0		6,0		8,0		10,0	
eü. helyiség	4,0	1 WC	8,0	2 WC	8,0	2 WC	12,0	3 WC
eü.h. közönség	-		-		8,0	2 WC	8,0	2 WC
Összesen	10,0		28,0		61,0		91,0	
Együtt /1-6./	173,0	m²	347,0	m²	597,0	m²	886,0	m²

A kidolgozott helyiségnormák előnye, hogy az előírtnál nagyobb könyvtári helyiségek építését nem zárják ki, bár ilyen esetben a helyigényt külön indokolni kell. A normáktól viszont lefelé eltérni nem szabad, az abban feltüntetett alapterületeket mindenképpen biztosítani kell. Az olvasótermi helyigényt a normák kidolgozásánál nem vették figyelembe, csak az olvasói térben vannak kisebb számban ülőhelyek, az általánosan kialakult gyakorlatnak megfelelően. Külön gonddal kezelték a gyermekolvasók igényeinek kielégítését; a hamburgi könyvtári hálózat intézményei, 3 kivétellel, rendelkeznek önálló gyermekrészleggel, és az irányelvek az új létesítmények esetében is még a legkisebb könyvtártípusnál is gondoskodnak a gyermekkönyvtárak helyiség-szükségletének megtervezéséről.

A hamburgi könyvtári hálózat fejlődésének üteméről az alábbi adatok is szemléltető képet adnak:

	1955.	1961.	1963.
<u>Intézmények száma</u>			
Kerületi könyvtárak	23	46	52
Mozgó-könyvtár	-	1	2
Könyvállomások (mellékfogl.)	61	50	43
Mozgó-kvt. kieg. raktár	1	1	1
Zenei könyvtár	1	1	1
Összes intézmény	86	99	99
<u>Könyvállomány (egység)</u>			
Kerületi könyvtárak	307 543	654 326	803 026
Mozgó-könyvtár	-	7 272	20 259
Könyvállomások	44 012	40 848	35 030
Kieg. raktár	9 704	19 186	22 754
Zenei könyvtár	34 981	39 368	40 833
Összesen	396 243	761 000	921 902
<u>Forgalom (egység)</u>			
Kerületi könyvtárak	2 035 401	3 471 462	3 882 032
Mozgó-könyvtár	-	23 088	106 290
Könyvállomások	214 048	122 482	102 642
Kieg. raktár	14 032	15 161	14 543
Zenei könyvtár	32 957	37 521	38 212
Összesen	2 296 438	3 669 714	4 143 719

Az adatokból is kitűnik, hogy Hamburgban a távlati tervek megvalósítása során következetesen törekedtek a mellékfoglalkozású könyvtárossal rendelkező könyvállomások felszámolására, helyettük életképesebb, főfoglalkozású könyv-

tárosok által vezetett kerületi könyvtárakat létesítenek. Ezeknek a könyvtáraknak a száma és könyvállománya 1955-től 1963-ig több mint kétszeresére emelkedett.

A hamburgi közművelődési könyvtárak 1963. évben 6,2 millió DM (kb. 37 millió Ft.) összegű költségvetéssel rendelkeztek, ami lakosonként 3,34 DM-ot (kb. 20 Ft.) jelentett. Az egy főre eső könyvtári kiadások tekintetében a második helyen állnak Berlin után a német könyvtárak között. A könyvtárak összes olvasóinak a száma 118 416 fő volt, a lakosság 6,4 százaléka tartozott az aktív olvasók közé. A hamburgi könyvtárhálózatban dolgozók összes létszáma 497 fő volt, amelyből könyvtáros képzettséggel 124 fő rendelkezett, könyvtártechnikai dolgozó 203 fő, munkás és gyakornok 47 fő, mellékfoglalkozású dolgozó 123 fő volt.

A könyvtári állomány gyarapítását szakterületenként az állománygyarapító bizottságok végzik, melyeket szakképzett könyvtárosok irányítanak. Valamennyi könyvtáros kötelessége ezeknek a bizottságoknak a munkájában résztvenni és azok munkáját véleményükkel támogatni. A könyvkiválasztás során a Bücherei und Bildung c. folyóiratban megjelent recenziókat is felhasználják. A könyvek beszerzése részben a reutlingeni EKZ-nál (Einkaufszentrale für Öffentliche Büchereien), részben a helyi könyvkereskedő cégek útján történik. Központosított feldolgozás után jutnak el a könyvek az egyes kerületi könyvtárakhoz, és ezen a téren igen alapos munkát tapasztaltam, az új kerületi könyvtárak tervezésével egyidőben megkezdődik az állománygyarapítás munkája is, így azok megnyitása-kor többéves rendezett állományban válogathatnak az olvasók.

Sajnálatos árnyoldala Hamburg város könyvtáriügyének, hogy a hálózat központi könyvtára, amely magasabb szintű állománnyal kiegészíthetné a kerületi könyvtárak munkáját, még nem épült fel, elsősorban azért, mert a költségvetési kereteket a gyorsan fejlődő lakótelepek könyvtárainak létesítésére fordították. Ennek a központi könyvtárnak a hiánya leginkább a tájékoztató munkában érződik, bár valamennyi kerületi könyvtár rendelkezik kisebb referenz gyűjteménnyel a legsürgősebb helyi igények kielégítésére. A hamburgi könyvtárosok maguk is világosan látják, hogy a korszerűen kiépített kerületi hálózat mellett létfontosságú a központi könyvtár mielőbbi megvalósítása és a távlati fejlesztési tervekben ennek a kérdésnek a megoldása is szerepel sürgős jelleggel. Nem kétséges, hogy ezt a célkitűzésüket is belátható időn belül meg fogják valósítani.

A meglátogatott városok közül a legátgondoltabb és a legjobban rendszerezett könyvtári tevékenységet Hamburg városban tapasztaltam, és ezt a véleménye-

met azok a német könyvtárosok is alátámasztották, akik elismeréssel nyilatkoztak a hamburgiak munkájáról, kiemelve azt a vezető szerepet, amelyet a hamburgi könyvtárügy az egész német könyvtárügyben betölt.

München, Olching, Schleissheim (Bajorország)

Münchenben két új kerületi könyvtár meglátogatása szerepelt a programban. A Westend-i könyvtár pavillonrendszerű, a kerületi kulturothtonnal (Freizeitheim) egy épületben van. A könyvtár tevékenységét is összehangolják a népművelési feladatok ellátásával, az esetleges rendezvényekre közösen szervezik a hallgatótársaságot. A másik meglátogatott könyvtár München egyik új lakótelepén Hasenbergben épült fel, a település forgalmi centrumában. Mindkét könyvtár izléseesen berendezett, korszerű, azonban méreteiben lényegesen alatta marad a hamburgi könyvtári építési normáknak és már most, kevéssel a megnyitás után, a helyszíne jelei mutatkoznak különösen a helybenolvasói férőhelyek területén.

A müncheni városi könyvtárhálózatban 1963. évben 82 435 olvasót tartottak nyilván, ez a lakosság 6,9 százalékát jelenti. Viszonylag alacsony a hálózat könyvvállománya: 368 843 kötet, ami egy lakosra 0,3 kötetet jelent. Az utóbbi években azonban a fejlődés az állománygyarapítás területén is meggyorsult, az állomány gyarapítására 1965-ben 851 ezer DM-ot (kb. 5 millió Ft.) irányoztak elő. A városi hálózat kiépítésénél a decentralizált szervezési formát alkalmazzák: 4-5 kisebb kerületi könyvtár munkáját 1 nagyobb, városrészi könyvtár irányítja. Az állandó könyvtárak mellett 5 vándorkönyvtár is működik 80 kölcsönzőállomással, elsősorban a külterületeken. Igen fejlett a városi könyvtárhálózathoz tartozó kórházi könyvtárak tevékenysége: ennek keretében 9 városi kórházban működik a betegek könyvtári ellátást szolgáló fiókkönyvtár.

A München környékén lévő 2 községi könyvtár (Olching Bajorországban) meglátogatása csak futó bepillantást engedett a községi könyvtárak munkájába. A hatezer lakosu Olching község könyvtára kb. 100 m² alapterületű önálló helyiségben van, a helyiséget az iskola építésekor már eredetileg is könyvtári célokra tervezték. Megközelítése az iskolától függetlenül is lehetséges, s így a felnőttek is zavartalanul látogathatják. Fűtési és világítási hálózata azonban közös az iskoláéval. Berendezése az EKZ által szállított könyvtári butorokkal történt, világos színű, fa és fém kombinációju állványokkal. Állománya jelenleg mintegy 2000 kötet, melyet 6000 kötetre fognak bővíteni. A schleissheimi könyvtár is hasonló kivitelű, ellátottsági adatai is kb. azonosak. Mindkét könyvtárban megtekintettem a magyar vonatkozásu állományt is, Füst Milán, Szakó Magda, Né-

meth László, Ráth-Végh könyveit találtam meg, hazánkról szóló ismeretterjesztő anyagot nem sikerült felfedezni. A két községi könyvtár egészen rövid működési időre tekint vissza, forgalmi adataik is ennek megfelelően a mi eredményeinkhez képest alacsonyak. Egyébként a falusi könyvtárügy területén Bajorországban különösen sok tennivaló akad, a községek nagyobb része még nem rendelkezik könyvtárral, annak ellenére, hogy az utóbbi években számottevő anyagi eszközöket fordítanak itt is a falusi könyvtárügy fejlesztésére.

MANNHEIMER ABENDAKADEMIE
UND VOLKSHOCHSCHULE E V

MUSIK IN FRANKREICH UND ENGLAND

IN VERBINDUNG MIT DEM VERBAND DEUTSCHER TONKUNSTLER
UND MUSIKLEHRER E. V. KREISGRUPPE MANNHEIM

Az ismertett könyvtárak
néhány kiadványa

HERMANN KURZ
zum 150. Geburtstag

Hausmitteilungen

12 April
Mai Juni 65

- 6.4. - 6.5. 518 Dante-Ausstellung in der Bücherei
Stadtmittels
- 10.5. - 4.6. 518 Buchausstellung in der Bücherei
Stadtmittels anlässlich des Endes
des Zweiten Weltkrieges vor 20
Jahren
- Mi 78.4. VHS Von Greco zu Picasso
Di 4.3. VHS Französische Sagen - Abbild der
modernen Jugend!
- Mi 5.5. VHS ... wie die Made in Germany?
Do 6.5. VHS Die Klaviermusik Bartóks und ihre
Verbindung zur Folklore
Musikbücherei, 20 Uhr
- Do 20.5. VHS Künstler stellen ihr Werk vor:
Karl Rödels, Mannheim
- Sa 29.5. VHS Deutschland im Spannungsfeld
zwischen Ost und West (Wachstums-
seminar in der Heimvolkshoch-
schule Lambrrecht)
- Mi 2.6. VHS Das Gilgamesch-Epos
4.6. - 12.6. VHS Ost-West-Seminar in Berlin
Mo 14.6. VHS Der Mensch in der technischen
Welt
- Mi 21.6. VHS Die Seidenstraßen Mittelasiens
Do 26.6. VHS Künstler stellen ihr Werk vor:
Karin Bruns, Frankfurt

Die Veranstaltungen der Volkshochschule finden alle
im großen Saal des Ratsgasthofes Ludwig-Richter-
Hauses statt, Beginn 20 Uhr.

VOLKSHOCHSCHULE
STADTBÜCHEREI
LUDWIGSHAFEN AM RHEIN

